

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN

De keuze van **Tanja Karreman**, adviseur beeldende kunst Atelier Rijksbouwmeester

'Omringd door goede voorbeelden' is een project van Atelier Veldwerk (Rudy Luijters, Onno Dirker) 2006/2007

HET BLAUWE HUIS (2005 – HEDEN), JEANNE VAN HEESWIJK

Locatie:

IJburg, recente stadsuitbreidingswijk Amsterdam

Oprichtgever:

Teun Koolhaas

Achtergrond: Naar aanleiding van het verzoek van de architect van het Blauwe Huis, Teun Koolhaas vroeg het Amsterdams Fonds voor de Kunst Jeanne van Heeswijk een studieopdracht te maken voor het blok, met als doel het toegankelijk maken van de binnenruimte. Het huis kwam toen nog niet aan de orde. In het plan dat zij in samenwerking met Hervé Papionaris bedacht, zette Jeanne van Heeswijk echter haar zinnen op het reeds opgeleverde Blauwe Huis, en heeft dit vervolgens voor vier jaar uit de markt weten te houden. Zij wilde er een invulling aan geven die een verrijking zou zijn voor de buurt.

Het Blauwe Huis is een vrijstaande 'stadsvilla' midden in een recent opgeleverd huizenblok in de wijk IJburg. Jeanne van Heeswijk nodigt kunstenaars uit de hele wereld uit om voor een periode van zes maanden in het huis te wonen en te werken. Voorwaarde is dat zij iets achterlaten voor de wijk of het huis. Daarnaast worden buurtbewoners gestimuleerd initiatieven te nemen in en rond het huis. Voorbeelden hiervan zijn de openluchtbioscoop op zomerse avonden, de bijzonder succesvolle (clandestiene) bloemenstal iedere zaterdagochtend en de kinderbibliotheek op woensdagmiddag. De tuin van het huis, aangelegd door kunstenaar Rudy Luijters met louter eetbare gewassen, is inmiddels een centrale plek

binnen het blok geworden en werkt als katalysator voor contacten met buurtbewoners.

De motivatie voor het project was tweeledig. Het ging niet om een achterstandswijk (wat vaak wel het geval is bij 'sociale' kunstprojecten) en daarbij was de wijk nog zodanig in ontwikkeling dat het maken van een traditioneel kunstwerk weinig zinnig leek; van Heeswijk is van mening dat er geschiedenis moet worden gemaakt voordat er ruimte is voor kunst. In deze pionierfase heeft van Heeswijk, die gedurende een half jaar de eerste bewoner van het Blauwe Huis was, veel contacten gelegd met de nieuwe bewoners van IJburg, en gezocht naar aanknopingspunten voor sociale cohesie, die zo goed als afwezig was. Inmiddels zijn een tiental kunstenaars (tijdelijk) medebewoner van IJburg geworden. Naast de vele activiteiten heeft dat onder meer geleid tot een videoproductie met tientallen interviews van omwonenden, door Daniela Paes Leao (Portugal).

Jeanne ziet al haar werk, waarin gezamenlijke activiteiten centraal staan, als beeldende kunst, en neemt door haar specifieke wijze van werken duidelijk afstand van het welzijnswerk, hoewel er raakvlakken zijn. Zij karakteriseert het Blauwe Huis als een 'woningbouwvereniging voor de geest'.

MUSEUM VAN NAGSAEL (1995-HEDEN), ROLF ENGELEN & SILVIA B.

Locatie:

Botersloot 40, Rotterdam

Oprichtgever:

geen

Tegenover de Academie voor Bouwkunst in Rotterdam bevindt zich het Museum van Nagsael, een expositieruimte niet groter dan een flinke schoendoos. Het museum wordt in de oneven maanden beheerd door de kunstenaar Rolf Engelen, en in de even maanden door Silvia B. Zij vragen op hun beurt kunstenaars om voor de periode van één maand een tentoonstelling in te richten. Iedere eerste zondag van de maand wordt de tentoonstelling ontmanteld en gaan de objectjes weer mee 'in de fietstas'. De expositieruimte is volledig geïntegreerd in het gebouw, maar is voor iedere voorbijganger op straat 'bulleye' te bezichtigen. In die zin maakt het onderdeel uit van de openbare ruimte.

Het bijzondere van dit project is het feit dat er zonder subsidies en zonder publiciteit altijd kunstenaars bereid zijn een tentoonstelling te maken. Het museum heeft haar bekendheid vooral te danken aan de mond-op-mond reclame van

bezoekers en kunstenaars, die steeds bijzonder positief op het werk reageren. Naar eigen zeggen staat het museum 'dicht bij de basis van de kunst: het plezier van het maken, het exposeren en het bekijken. Van Nagsael is zowel intiem in haar functie als expositieruimte, als publiek in haar functie als kunstwerk in de openbare ruimte'.

Sinds de opening is er geen maand voorbij gegaan zonder een nieuwe expositie, getuige de lange lijst van kunstenaars die Silvia B. op haar website bijhoudt. Begin 2007 verschijnt er een publicatie waarin een overzicht wordt gegeven van al deze miniatuurexposities, voor allen die er wellicht onbewust aan voorbij zijn gegaan. Deze 'catalogus' kan zich als boekwerk zonder meer meten met catalogi van belangrijke musea op het gebied van de hedendaagse kunst, en zal tijdens een tentoonstelling in museum Boijmans van Beuningen worden gepresenteerd.

Locatie:
Logement Tweede Kamer,
Den Haag (Plein 23)
Opdrachtgever:
Rijksbouwmeester

'De Dienst; onderzoeksorgaan voor kunsttoepassingen voor het Logement van de Tweede Kamer' is in 2002 opgericht door kunstenaar Martijn Engelbregt. De overheid stelde €160.000 beschikbaar voor het project, één eurocent per burger. In de hal van het Logement, Plein 23 tegenover het Tweede Kamer-gebouw bouwde Engelbregt een kantoortje op een paal, met uitzicht op de Enquêtezaal. Vanuit hier werd zijn project twee jaar lang gecoördineerd.

De opmaat werd gevormd door een website waarin alle Nederlandse ingezetenen een voorstel voor een kunstwerk in de Tweede Kamer konden doen. Er zijn 552 voorstellen ingediend, waarover vervolgens bijna 19.000 mensen hun stem hebben uitgebracht. Nadat de internet-stemming niet geheel fraudebestendig bleek, heeft De Dienst aanvullende stemmingen georganiseerd, o.m. die van een deskundigencommissie. Er zijn uiteindelijk negen werken geselecteerd, waaronder een aantal werken van Engelbregt. De commissie was niet op de hoogte van diens eigen inbreng, omdat alle inzendingen anoniem werden ingediend. De 'kiezers' roerden zich, en er werden Kamervragen gesteld. Men vroeg zich af hoe democratisch dit proces was geweest. En bovendien rees er het misverstand over de financiële middelen die voor een groot deel leken op te gaan aan een procedure en niet aan een kunstwerk. Dat het

feitelijke werk dit democratische stemproces zelf was, bleek niet voor iedereen vanzelfsprekend. Uit de verwarring, het voortdurend bijstellen van de procedures en de uiteindelijke resultaten mag blijken dat de betrokkenheid van het publiek en dat van de kunstenaar in een complex en dynamisch verband stonden.

Net als eerder werk van Engelbregt heeft ook De Dienst tot veel commotie en discussie geleid onder burgers, critici en politici. Daarmee is een belangrijk doel bereikt: het onderzoeken van de (on)mogelijkheid om beoordeling van kunst en democratische processen met elkaar te verbinden. De indrukwekkende resultaten van deze zoektocht zijn gebundeld in 'Dit is Nederland' dat in 2006 is verschenen.

De Dienst wordt momenteel afgerond, hoewel er nog onzekerheid bestaat over de toekomst van het kantoortje. De website vermeldt: "Het Dienstkantoor zal, met alle inhoud, worden samengeperst door een zogenoemde autopletter om vervolgens permanent geplaatst te worden op de paal die daarvoor eerst zal worden afgezaagd tot de gemiddelde Nederlandse borsthoogte."

Alle geselecteerde werken zijn inmiddels uitgevoerd, waaronder het controversiële 'de Aanpassing Nederlandse Vlag' van Jasper van den Brink, een enorme vlag op het Binnenhof waar water uit druppelt, alsof zij huilt.

NO LIE CAN LIVE FOREVER, SAM DURANT

Locatie:
Openbaar Ministerie Arnhem
Opdrachtgever:
Rijksbouwmeester

'No Lie Can Live Forever' bestaat uit een lichtbak die op de gevel van het Openbaar Ministerie in Arnhem is geplaatst. Sam Durant baseert het lettertype van zijn werk op de handgeschreven spandoeken die werden gebruikt tijdens protestmarsen in Amerika in de jaren zestig.

Durant's werk is sterk (politiek) geëngageerd, en het was verrassend, ook voor de kunstenaar zelf, dat een overheidsinstelling dergelijke geëngageerde kunst toestond, en daarmee haar neutrale imago enigszins liet varen.

Het openbaar ministerie en de rechtbanken zijn altijd uiterst terughoudend geweest met

beeldmateriaal, waarschijnlijk om de noodzakelijke afstand en discretie te behouden bij emoties waarmee bepaalde zaken gepaard kunnen gaan. Het werk heeft dan ook intern (binnen het openbaar ministerie) tot hevige discussies geleid over de vraag hoe men zich naar buiten toe toont: blijft zij zo anoniem mogelijk, of laat ook zij ruimte voor de droom waarin de waarheid regeert? Uit de huidige praktijk van de Rijksbouwmeester blijkt dat het werk voor andere rechtbanken in positieve zin als een breekijzer heeft gewerkt als men geconfronteerd werd met de beoordeling en keuzes van kunst.

ENGELENZENDER (1994-2000), MONIEK TOEBOSCH

Locatie: Houtribdijk,
Enkhuizen-Lelystad
Opdrachtgever:
Gemeente Apeldoorn
Huidige staat:
uit de lucht genomen op 31
december 1999, om 24.00 uur
Zie ook: www.skor.nl

De Prof. dr. van der Leeuwstichting stelde een aantal kunstenaars de vraag een 'eigentijdse wegkapel' te ontwerpen. Toebosch vatte de auto op als hedendaagse schuilplaats, de cocon waarin veel mensen voor een bepaalde tijd zichzelf kunnen zijn, en zich beschermd voelen. Via radiofrequentieborden werden de automobilisten op de dijk tussen Enkhuizen en Lelystad op de hoogte gesteld van de zender Engelen/Angels FM 98,0 die gedurende het volledige traject en 24 uur per dag 'engelenzang' uitzond. De muziek werd gecomponeerd, gezongen en samengesteld door Moniek Toebosch (bewerkt en geprogrammeerd door Harm Visser). Op 31 december 1999 werd de zender uit de lucht gehaald. Toebosch was van

mening dat de 21e eeuw andere gidsen nodig zou hebben dan engelen.

Het werk was buiten de vier ANWB-borden niet zichtbaar. Tegelijkertijd was het alomvattend in een adembenemend leeg en immens gebied (en wellicht het grootste kunstwerk dat Nederland ooit heeft gekend). De reiziger werd over de lange (29 km) licht gebogen weg met aan weerszijden het water van het IJsselmeer niet gedwongen het werk tot zich te nemen; het stond iedereen vrij de autoradio af te stemmen op bijzondere, zachttaardige en soms ook enigszins luciferische klanken. Al die elementen maken de Engelenzender tot een uitzonderlijk werk.

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN

colofon

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN, ATELIER VELDWERK

Eind 2006 vroeg Atelier Veldwerk (Rudy Luijters / Onno Dirker) aan een uitgelezen gezelschap een lijst van vijf 'goede voorbeelden' van kunst in de openbare ruimte op te stellen. Door gedurende vele jaren als adviseur of begeleider van talloze projecten te functioneren, hebben al deze specialisten hun sporen verdiend binnen het publieke domein. Het 'beeld van de openbare ruimte' in Nederland is mede door hen bepaald. De persoonlijke keuzes geven mogelijk inzicht in achtergronden en context van dat beeld.

Het betreft de keuzes van:

- Hans van den Ban, *coördinerend adviseur beeldende kunst Rijksbouwmeester*
- Lia Gieling, *voormalig directeur de Paviljoens Almere, freelance curator / adviseur*
- Tom van Gestel, *artistiek leider / projectcoördinator SKOR*
- Govert Grosfeld, *senior adviseur SKOR*
- Tanja Karreman, *adviseur beeldende kunst Rijksbouwmeester*
- Arno van Rosmalen, *voormalig stadsconservator Rotterdam / directeur Stroom*
- Jan Wijle, *hoofd afdeling kunst in de openbare openbare ruimte / architectuur, Stroom*

Concept en uitvoering:

Atelier Veldwerk

Teksten:

Atelier Veldwerk, Rozanne Kraak

Typografie:

Studio Annelys de Vet (Annelys de Vet, Meike Sloover)

Beeldselectie:

Atelier Veldwerk

Met nadrukkelijke dank ook aan de fotografen:

- Ton Aartsen (Een filmisch gezicht op Ooststellingwerf)
- Henk Geraerds (Tuindorpcollectie)
- Rob Kollaard (Kikkerbelproject)
- Leo van der Kleij (Wasserwaage / Working progress)
- Luuk Kramer (P-reizen SKOR / l'essence de MastenbroekHein van Liempd: P-reizen Stroom)
- Jannes Linders (AAP, Aernout Mik)
- Maarten Olden (SRV-Snoezel)
- Guus Rijven (Wasserwaage)
- Gert Jan van Rooij (Reinier van Arkel-groep)
- Gert Schutte (Polderland Garden of Love and Fire)
- John Stoel (Sanctuarium)

En met dank aan de volgende kunstenaars en instellingen voor het ter beschikking stellen van materiaal:

- Martijn Engelbregt
- Hans van Houweligen
- Moniek Toebosch
- SKOR
- Atelier Rijksbouwmeester
- Stroom